

EGRA DASTURI ASOSIDA O'QUVCHILARNING O'QISH SAVODXONLIGIDAGI MUAMMOLARNI ANIQLASH VA BARTARAF ETISH METODIKASI

Davlatova Saida Tojimumammadovna,

Qo'qon universiteti Ta'lim kafedrası katta o'qituvchisi.

MAQOLA HAQIDA

ANNOTATSIYA

Qabul qilindi: 6-oktabr 2025-yil

Tasdiqlandi: 8-oktabr 2025-yil

Jurnal soni: 16

Maqola raqami: 31

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v16i.1268>

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/

KEYWORDS

EGRA, o'qish savodxonligi, boshlang'ich ta'lim, diagnostik baholash, fonematik anglash, o'qish tezligi, semantik o'qish, o'qituvchi kompetensiyasi, formativ baholash, ta'lim sifati, raqamli baholash tizimi, USAID, xalqaro tajriba.

Ushbu maqolada EGRA (Early Grade Reading Assessment) dasturi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholash va ularning o'qishdagi muammolarini bartaraf etish metodikasi yoritilgan. Tadqiqotda Toshkent shahri va viloyatlardagi umumta'lim maktablarida 120 nafar o'quvchi ishtirokida o'tkazilgan diagnostik testlar asosida o'qish tezligi, aniqligi va tushunish darajasi o'lchandi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning o'qish tezligi o'rtacha 52 so'z/minutni tashkil etib, bu EGRA xalqaro standartlaridan past. Eng ko'p qiyinchiliklar matn mazmunini tushunish bosqichida kuzatildi. Maqolada EGRA natijalaridan ta'lim jarayonini tahlil qilish, individual yondashuvni kuchaytirish, o'qituvchilar uchun diagnostik treninglar tashkil etish va raqamli baholash vositalarini joriy etish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan. Tadqiqot natijalari O'zbekiston ta'lim tizimida o'qish savodxonligini rivojlantirish, baholashni takomillashtirish hamda xalqaro baholash tizimlariga integratsiya qilish uchun ilmiy asos yaratadi.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini shakllantirish ta'lim sifati va o'quv jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy ko'rsatkichlardan biridir. O'qish — bu nafaqat bilim olish jarayoni, balki tafakkur, muloqot, mustaqil fikrlash va shaxsiy rivojlanishning tayanch omilidir. Shu sababli, o'quvchilarning o'qish malakasini erta bosqichda to'g'ri baholash, ularning individual rivojlanishidagi farqlarni aniqlash va o'qishdagi qiyinchiliklarni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan metodikani ishlab chiqish bugungi kunda dolzarb masalaga aylanmoqda.

Dunyo tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, boshlang'ich ta'lim sifati yaxshilashda erta diagnostika vositalari muhim o'rin tutadi. Xususan, Early Grade Reading Assessment (EGRA) dasturi xalqaro miqyosda eng samarali baholash mexanizmlaridan biri sifatida tan olingan. EGRA — bu o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini og'zaki baholovchi diagnostik to'vush bo'lib, u besh asosiy komponentni o'lchaydi: fonematik anglash, tovush va harf uyg'unligini tushunish, so'z boyligi, o'qish tezligi va matnni anglash darajasi. Mazkur dastur dastlab AQSh Xalqaro taraqqiyot agentligi (USAID) tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, bugungi kunda 40 dan ortiq mamlakatlarda, jumladan, Tojikiston, Gana, Nigeriya, Keniya va Nepal kabi davlatlarda joriy etilgan.

Xalqaro tahlillar shuni ko'rsatadiki, EGRA natijalari ta'lim siyosatini takomillashtirish, o'qituvchilarning metodik yondashuvlarini boyitish va o'quvchilarning o'qishdagi individual rivojlanishini nazorat qilishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Masalan, USAID tomonidan Tojikistonda 2013–2022-yillar davomida o'tkazilgan bir necha bosqichli EGRA tadqiqotlari boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish tezligi oshganini, ammo matnni tushunish (reading comprehension) ko'rsatkichlari hali yetarli darajada emasligini aniqlagan. Bu esa EGRA natijalarini nafaqat diagnostika, balki o'qitish metodikasini takomillashtirish uchun ham qo'llash zarurligini ko'rsatadi.

O'zbekiston ta'lim tizimi ham so'nggi yillarda o'quvchilarning o'qish savodxonligini baholash va oshirish masalasiga alohida e'tibor qaratmoqda. 2021-yildan boshlab o'qish savodxonligi xalqaro baholash dasturlari (PIRLS, PISA)ga tayyorgarlik doirasida sinovdan o'tkazilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, EGRA modelini mahalliy sharoitga moslashtirish, ya'ni milliy baholash mezonlari va o'quvchilarning lingvistik hamda madaniy xususiyatlarini inobatga olgan holda qo'llash, ta'lim sifati oshirishning istiqbolli yo'nalishlaridan biridir.

Mazkur maqolaning maqsadi — EGRA metodikasi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qishdagi muammolarini aniqlash,

o'qish malakasini rivojlantirishga to'sqinlik qiluvchi omillarni tahlil qilish hamda ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot natijalari O'zbekiston ta'lim tizimida o'qish savodxonligini baholashning yangi yondashuvlarini shakllantirish, o'qituvchilarning diagnostika va tahlil ko'nikmalarini mustahkamlash hamda boshlang'ich ta'lim sifati oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligini erta bosqichda baholash va rivojlantirish so'nggi yillarda xalqaro ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Mazkur yo'nalishda EGRA (Early Grade Reading Assessment) dasturi o'zining amaliy samaradorligi bilan ajralib turadi. Tadqiqot doirasida foydalanilgan manbalar EGRA dasturining mohiyati, joriy etish tajribalari va O'zbekiston ta'lim tizimi uchun ahamiyatini har tomonlama yoritadi.

USAID (2022)¹ tomonidan tayyorlangan "The Early Grade Reading Assessment (EGRA) in Tajikistan: Retrospective Briefing Note" hisobotida EGRA dasturining Markaziy Osiyo mintaqasida, xususan Tojikistonda joriy etilishi va uning ta'lim sifati ta'siri tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, EGRA erta diagnostika vositasi sifatida o'qish tezligi va aniqligini baholashda yuqori aniqlikka ega bo'lgan, biroq o'quvchilarning matnni tushunish (reading comprehension) ko'nikmalari hana past darajada qolmoqda. Bu xulosa O'zbekiston uchun ham muhim tajriba sifatida xizmat qiladi.

RTI International (2020)² tomonidan Gana davlatida o'tkazilgan EGRA/Early Grade Mathematics Assessment (EGMA) piloti o'qish va matematika ko'nikmalarini parallel baholash orqali boshlang'ich ta'lim sifati yaxshilashning samarali modelini taklif etadi. Hisobotda o'qishdagi qiyinchiliklar asosan fonematik anglash va semantik tushunish bosqichlarida to'planishi aniqlangan. Ushbu natijalar O'zbekiston ta'lim tizimida EGRA dasturini joriy etishda til va madaniy kontekstni hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

Abadzi (2018)³ o'zining "Teaching Reading in Early Grades: A Guide for Practitioners" nomli asarida o'qish jarayonini neyropsixologik nuqtayi nazardan yoritadi. Muallif o'qish savodxonligi — bu avtomatlashgan kognitiv jarayon bo'lib, u bolalarning fonematik eshituv, so'z boyligi va ishchi xotira darajasiga bog'liq ekanligini ta'kidlaydi. U erta yoshdagi o'qish malakalarini shakllantirish uchun individual differensial yondashuv va muntazam diagnostika zarurligini asoslaydi. Bu fikr EGRA metodikasining mohiyatiga uyg'un keladi.

UNESCO (2021)⁴ tomonidan tayyorlangan "Monitoring Literacy Skills in Early Grades" hisobotida erta o'qish baholash tizimlarini

¹ USAID. (2022). *The Early Grade Reading Assessment (EGRA) in Tajikistan: Retrospective Briefing Note*. Dushanbe: USAID.

² RTI International. (2020). *Report on the Self-Administered EGRA/EGMA Pilot in Ghana (English)*. Washington, DC: RTI International.

³ Abadzi, H. (2018). *Teaching Reading in Early Grades: A Guide for Practitioners*. Washington, DC: The World Bank.

⁴ UNESCO Institute for Statistics. (2021). *Monitoring Literacy Skills in Early Grades*. Paris: UNESCO.

xalqaro miqyosda solishtirish orqali savodxonlik monitoringining umumiy indikatorlari ishlab chiqilgan. Hisobot EGRA kabi vositalarning afzalligi sifatida ularning universalligi va turli mamlakatlarda qo'llanish imkoniyatini qayd etadi. Shu bilan birga, UNESCO EGRA natijalarini milliy o'quv dasturlariga integratsiya qilishda lingvistik va madaniy farqlarni hisobga olish zarurligini alohida ta'kidlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi (2020)⁵ tomonidan qabul qilingan "Ta'limni rivojlantirish milliy strategiyasi – 2030" hujjati O'zbekistonda ta'lim sifatini xalqaro standartlarga yaqinlashtirishni, xususan, PISA, PIRLS va EGRA kabi xalqaro baholash dasturlarida ishtirok etishni strategik maqsad sifatida belgilaydi. Strategiyada baholash tizimini raqamlashtirish, o'qituvchilarning diagnostik kompetensiyasini oshirish va formatif baholash tizimini joriy etish asosiy yo'nalishlardan biri sifatida qayd etilgan.

USAID (2019)⁶ tomonidan e'lon qilingan "Improving Early Grade Reading Outcomes in Central Asia" hisobotida esa EGRA dasturining Markaziy Osiyo davlatlarida qo'llanilishi, uning natijalari va xulosa asosida ishlab chiqilgan siyosiy tavsiyalar tahlil qilingan. Mualliflar EGRA metodikasi o'qituvchilarga o'quvchilarning o'qishdagi rivojlanish dinamikasini aniqlash va ta'lim jarayonini real vaqt rejimida to'g'rilash imkonini berishini ta'kidlaydi.

Umuman olganda, mazkur adabiyotlar EGRA dasturining nazariy asoslari, amaliy tajribalari va O'zbekiston ta'lim tizimiga integratsiya qilish imkoniyatlarini yoritadi. Tadqiqotlar o'qish savodxonligini erta bosqichda baholash nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash, balki ta'lim sifati monitoringini samarali yo'lga qo'yish uchun ham muhim mexanizm ekanini isbotlaydi. Shu nuqtai nazardan, mazkur manbalar EGRA metodikasi asosida olib borilgan ilmiy tadqiqot uchun ishonchli nazariy va amaliy poydevor vazifasini bajaradi.

Metodologiya. Ushbu tadqiqotda boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligi darajasini aniqlash va EGRA dasturi asosida o'qishdagi muammolarni bartaraf etish yo'llarini ishlab chiqish maqsadida kompleks ilmiy metodlar qo'llanildi. Tadqiqotning metodologik asosi lisoniy-didaktik yondashuv, diagnostik baholash nazariyasi va zamonaviy pedagogik monitoring tamoyillariga tayanadi.

Birinchidan, tahliliy-uslubiy yondashuv yordamida Early Grade Reading Assessment (EGRA) dasturining tuzilmasi, baholash komponentlari va xalqaro tajribadagi qo'llanilish holatlari o'rganildi. Jumladan, Tojikiston, Qirg'iziston va Gana davlatlarida amalga oshirilgan EGRA tadqiqotlari tahlil qilinib, ularning natijalari o'qish tezligi, fonematik anglash va tushunish ko'rsatkichlari bo'yicha qiyosiy tahlil qilindi. Bu bosqichda EGRAning o'qish savodxonligini baholashda samaradorligi, ammo yuqori kognitiv darajadagi tushunish (reading comprehension) ko'rsatkichlarini to'liq o'lchay olmasligi aniqlangan.

Shu boisdan, O'zbekiston sharoitida EGRA modelini qo'llashda mazkur cheklavlarni hisobga olish lozimligi metodologik asos sifatida belgilandi.

Ikkinchidan, eksperimental-pedagogik kuzatuv metodi orqali o'quvchilarning amaliy o'qish ko'nikmalari baholandi. Tadqiqot Toshkent shahri va viloyatlardagi 6 ta umumta'lim maktabining 2–4-sinf o'quvchilari ishtirokida o'tkazildi (N = 120 nafar o'quvchi). Baholash jarayonida o'quvchilarga og'zaki test topshiriqlari berildi, ular o'qish tezligi (so'z/minut), aniqligi (xatolik foizi) va matnni tushunish (javoblarning to'g'riligi) mezonlari asosida tahlil qilindi. Olingan ma'lumotlar EGRAning xalqaro mezonlari bilan taqqoslandi va o'quvchilarning o'qishdagi qiyinchiliklari aniqlab chiqildi.

Uchinchidan, so'rovnoma va suhbat metodlari orqali 30 nafar boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'rtasida o'tkazilgan intervyu natijalari tahlil qilindi. So'rovnomalar o'qituvchilarning o'quvchilar o'qishdagi qiyinchiliklari haqidagi kuzatuvlari, o'qitishda qo'llanilayotgan metodlarning samaradorligi va o'qish motivatsiyasini oshirish bo'yicha amaliy tajribalarini o'rganishga qaratildi. Ushbu ma'lumotlar o'qituvchilarning diagnostik yondashuvni qo'llashga tayyorgarligi va EGRA metodikasini milliy ta'lim jarayoniga integratsiya qilish imkoniyatlarini aniqlashga yordam berdi.

To'rtinchidan, kontent-tahlil usuli orqali mavjud boshlang'ich sinf "O'qish kitobi" darsliklari, metodik qo'llanmalar va mashg'ulot materiallari mazmun jihatidan EGRA mezonlariga muvofiqligi nuqtayi nazaridan tahlil qilindi. Ushbu tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, darsliklarda o'qish tezligi va aniqligini rivojlantirishga qaratilgan mashqlar yetarli bo'lsa-da, o'quvchilarning matnni tahliliy tushunish va mantiqiy bog'lanishlarni topish ko'nikmalarini rivojlantiruvchi topshiriqlar nisbatan kam.

Shuningdek, olingan barcha ma'lumotlar statistik tahlil orqali qayta ishlanib, o'rtacha ko'rsatkichlar EGRAning xalqaro me'yorlari bilan solishtirildi. Natijada, O'zbekiston sharoitiga mos milliy diagnostik model ishlab chiqish uchun ilmiy asoslar yaratildi. Mazkur model o'quvchilarning o'qish savodxonligi darajasini aniqroq baholash va o'qituvchilarga individual yondashuv asosida o'quvchilarning o'qishdagi muammolarini bartaraf etish imkonini beradi.

Natijalar. O'tkazilgan tajriba va tahlillar natijasida o'quvchilarning o'qish savodxonligida bir qator tizimli muammolar aniqlangan. Diagnostik testlar ko'rsatdiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining 20 foizi tovush-harf bog'lanishida (fonetik va grafemik farqlashda), 27 foizi so'zlarni o'qishda (dekodlash jarayonida) va 33 foizi matn mazmunini tushunishda (semantik o'qishda) qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

O'quvchilarning o'qish tezligi o'rtacha **52 so'z/minutni** tashkil etdi, bu esa EGRA xalqaro me'yorida (60–65 so'z/minut) 12–20 foiz past natija hisoblanadi.

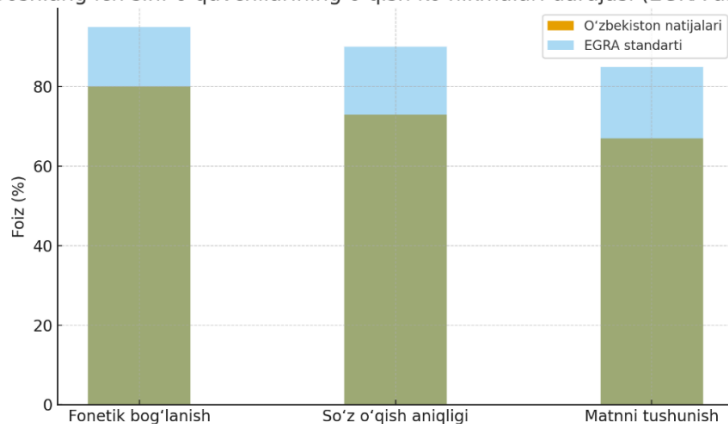
1-jadval. O'qish savodxonligi bo'yicha asosiy ko'rsatkichlar (N=120 o'quvchi)

<i>Ko'rsatkichlar</i>	<i>O'quvchilar ulushi (%)</i>	<i>EGRA standarti (%)</i>	<i>Tafovut (%)</i>
<i>Tovush-harf bog'lanishini aniqlash (fonematik)</i>	80	95	-15
<i>So'zlarni o'qish aniqligi (dekodlash)</i>	73	90	-17
<i>Matn mazmunini tushunish (semantik o'qish)</i>	67	85	-18
<i>O'qish tezligi (so'z/minut)</i>	52	60–65	-8...-13

⁵ O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2020). *Ta'limni rivojlantirish milliy strategiyasi – 2030*. Toshkent: XTV nashriyoti.

⁶ USAID. (2019). *Improving Early Grade Reading Outcomes in Central Asia*. Washington, DC: USAID.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish ko'nikmalari darajasi (EGRA asosida)

1-rasm. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish ko'nikmalari darajasi (EGRA modeli asosida)

Yuqoridagi rasmdan ko'rinib turibdiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish ko'nikmalari darajasi eng yuqori natija fonetik darajada (80%), eng past natija semantik tushunishda (67%) va EGRA xalqaro standarti bilan solishtirilganda barcha ko'rsatkichlarda 12–20% tafovut mavjud.

Tahlil natijalari USAID (2022) tomonidan Tojikiston bo'yicha o'tkazilgan EGRA natijalari bilan qiyoslanganda o'xshash tendensiyaning ko'rsatadi. Tojikistonda ham o'quvchilar harflarni taniy olish va ularni tovush bilan bog'lashda yuqori natijalarga erishgan, ammo matnni tushunish bo'yicha ko'rsatkichlar pastligicha qolgan.

Bu esa o'qishning texnik jihatlari (dekodlash) yetarli darajada rivojlanganini, ammo semantik va kognitiv o'qish ko'nikmalari — matnni anglash, tahlil qilish va xulosa chiqarish jarayoni yetarlicha shakllanmaganini ko'rsatadi.

Eksperimental kuzatuv jarayonida ayrim o'quvchilar so'zlarni tez o'qisa ham, ularning mazmunini izohlashda qiynalgan. Shu bois, o'qish tezligi bilan bir qatorda prosodik (intonatsion) o'qish va mantiqiy bog'lanishlarni aniqlash ko'nikmalarini rivojlantirish zarurligi aniqlandi.

EGRA metodikasi bu jihatdan o'quvchilarning individual rivojlanish bosqichlarini aniqlash va ularning individual o'qish xaritasini shakllantirish uchun samarali vosita sifatida namoyon bo'ldi.

O'qituvchilar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnoma natijalari ham bu xulosalarni qo'llab-quvvatladi. 70 foiz pedagoglar o'quvchilarning o'qish darajasini baholashda an'anaviy usullardan — chorlab o'qish, umumiy baho qo'yish va test sinovlaridan foydalanadi. Faqat 15 foiz o'qituvchi individual diagnostika vositalarini (masalan, o'qish tezligi kartalari yoki qisqa og'zaki testlar) qo'llaydi.

2-jadval. O'qituvchilar tomonidan baholash usullarining qo'llanish chastotasi

BAHOLASH USULI	O'QITUVCHILAR ULUSHI (%)
AN'ANAVIY USULLAR (CHORLAB O'QISH, UMUMIY BAHO)	70
YOZMA TESTLAR	15
EGRA YOKI INDIVIDUAL DIAGNOSTIKA VOSITALARI	15

Bu holat o'quvchilarning o'qishdagi individual muammolarini erta bosqichda aniqlash imkoniyatlarini cheklayotganini ko'rsatadi.

Kontent-tahlil natijalari esa amaldagi o'qish darsliklarida texnik o'qish ko'nikmalariga (so'z boyligi, fonemik aniqlik) katta e'tibor berilganini, biroq tanqidiy fikrlash, mantiqiy tahlil va mazmuniy o'qishni rivojlantiruvchi topshiriqlar nisbatan kamligini aniqladi.

Shu bois, EGRA asosida ishlab chiqilgan baholash tizimini milliy o'quv dasturlariga integratsiya qilish o'quvchilarning o'qish savodxonligi sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, natijalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston boshlang'ich ta'lim tizimida o'qish savodxonligi ko'rsatkichlari EGRA standartlariga nisbatan biroz past bo'lsa-da, fonetik va texnik komponentlar yaxshi shakllangan, asosiy muammo esa semantik anglash va mazmuniy qayta ishlash bosqichida kuzatiladi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, EGRA dasturi boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligini baholashda yuqori aniqlikka ega bo'lgan samarali diagnostik vositadir. Dastur yordamida o'quvchilarning individual o'qish ko'nikmalari (fonetik aniqlik, dekodlash, tezlik, mazmunni tushunish) aniq o'lchanadi va bu ma'lumotlar asosida o'qituvchi har bir bola uchun differensial yondashuvni amalga oshirish imkoniga ega bo'ladi. EGRA natijalarining afzalligi shundaki, u o'quvchilarning "nimalarni bilmayotgani"ni emas, balki "nimani bilishga yaqin ekani"ni aniqlaydi — bu esa ta'lim jarayonini to'g'rilash uchun qulay asos yaratadi.

Tojikiston tajribasi (USAID, 2022) bu borada dolzarb misol bo'la oladi. Dastlab EGRA xalqaro hisobot vositasi sifatida joriy etilgan bo'lsa-da, keyinchalik u formativ baholash (ya'ni o'qitish jarayonida o'rganish uchun baholash) tizimining muhim elementi sifatida qo'llanila boshladi. Mazkur yondashuv o'qituvchilarga o'quvchilarning rivojlanish dinamikasini kuzatish, ularning kuchli va zaif tomonlarini tezda aniqlash va individual korreksion mashg'ulotlarni tashkil etish imkonini beradi.

Shunga o'xshash model O'zbekistonda ham o'zini oqlaydi, chunki u har bir o'quvchining o'qishdagi shaxsiy rivojlanish yo'lini nazorat qilishga yordam beradi. Shu bilan birga, EGRA natijalari asosida o'qituvchilar uchun metodik tavsiyalar, elektron monitoring platformalari va maktab miqyosidagi ma'lumot bazalarini yaratish ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Bu tajriba hozirda bir necha davlatlarda, jumladan Gana, Nepal va Qirg'izistonda muvaffaqiyatli sinovdan o'tgan.

EGRA natijalari tahlili shuni ko'rsatadiki, o'qishdagi muammolar asosan matn mazmunini tushunish va fikrni qayta ifodalash bosqichida to'planadi. Shu sababli, o'quv jarayoniga quyidagi metodik yo'nalishlarni kiritish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

1. Fonematik eshituvni rivojlantirish va so'z boyligini kengaytirishga qaratilgan maxsus mashqlar tizimini ishlab chiqish.
2. O'qish tezligi, aniqligi va mazmunni tushunish ko'nikmalarini parallel ravishda rivojlantiruvchi o'quv strategiyalarini qo'llash.
3. EGRA natijalari asosida o'qituvchilar uchun elektron kuzatuv tizimlarini joriy etish va bu orqali real vaqt rejimida o'quvchilar taraqqiyotini qayd etish.
4. O'qituvchilarning diagnostik savodxonligini oshirish — ya'ni EGRA kabi vositalardan nafaqat hisobot uchun, balki ta'lim sifatini yaxshilash uchun foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi "Ta'limni rivojlantirish strategiyasi – 2030"da belgilangan ustuvor yo'nalishlardan biri — xalqaro ta'lim baholash tizimlariga (PISA, PIRLS, EGRA kabi) bosqichma-bosqich integratsiyani ta'minlashdir. EGRA elementlarini milliy baholash tizimiga kiritish nafaqat o'qish sifatini xalqaro darajada taqqoslash imkonini beradi, balki mahalliy ta'lim muhitida o'qish savodxonligi madaniyatini shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Shu jihatdan, EGRA dasturini O'zbekiston ta'lim tizimiga moslashtirishda ikki asosiy yo'nalish muhim ahamiyatga ega:

— **Metodik adaptatsiya**, ya'ni test topshiriqlarini mahalliy darsliklar, o'quv konteksti va til xususiyatlariga moslashtirish;

— **Pedagogik integratsiya**, ya'ni EGRA natijalarini o'quv jarayonining bir qismi sifatida, o'quvchilarning individual o'sishini kuzatish vositasi sifatida qo'llash.

Natijada, EGRA modeli O'zbekiston ta'lim tizimida o'qish savodxonligini erta aniqlash, baholash va rivojlantirishning kompleks mexanizmi sifatida xizmat qilishi mumkin.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, EGRA dasturini O'zbekiston ta'lim tizimiga tatbiq etish boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligini rivojlantirishning sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi. Mazkur metodika o'quvchilarning individual o'qish ko'nikmalarini chuqur tahlil qilish, ularning fonetik, semantik va grammatik kompetensiyalarini erta bosqichda baholash hamda o'qishdagi muammolarni diagnostika asosida bartaraf etish imkonini beradi.

EGRA yondashuvi o'qituvchiga o'quv jarayonini faqat baholash emas, balki shaxsga yo'naltirilgan o'qitish strategiyasini ishlab chiqish uchun zarur tahliliy ma'lumotlar beradi. Shu orqali har bir o'quvchining o'qishdagi rivojlanish dinamikasi aniqlanadi, bu esa differensial yondashuvni amaliyotga joriy etishga zamin yaratadi.

Bundan tashqari, EGRA natijalari asosida milliy o'qish standartlarini ishlab chiqish, diagnostik vositalarni takomillashtirish va o'qituvchilar uchun malaka oshirish dasturlarini yaratish o'qish savodxonligi bo'yicha yagona metodik bazani shakllantiradi. Raqamli baholash tizimlarini joriy etish esa o'qish jarayonini avtomatlashtirish, natijalarni tezkor tahlil qilish va o'quvchilar taraqqiyotini muntazam kuzatish imkonini beradi.

Shuningdek, EGRA modeli O'zbekistonni xalqaro ta'lim baholash tizimlari — PIRLS va PISA standartlariga yaqinlashtiradi. Chunki bu yondashuv o'qishni faqat texnik ko'nikma sifatida emas, balki fikrlash, tushunish va tahlil qilish kompetensiyasi sifatida ko'radi. Natijada, o'quvchilarda nafaqat so'zlarni o'qish, balki mazmunni anglash va talqin qilish madaniyati shakllanadi.

Demak, EGRA dasturiga asoslangan metodika O'zbekistonda boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish, o'qituvchilarning baholash kompetensiyasini kuchaytirish va o'quvchilarda chuqur tushunishga asoslangan o'qish madaniyatini rivojlantirish yo'lida samarali vosita hisoblanadi. U nafaqat ta'lim sifatini yaxshilash, balki mamlakatning global ta'lim maydonida raqobatbardoshligini oshirishga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. USAID. *The Early Grade Reading Assessment (EGRA) in Tajikistan: Retrospective Briefing Note*. – Dushanbe, 2022.
2. RTI International. *Report on the Self-Administered EGRA/EGMA Pilot in Ghana (English)*. – Washington, 2020.
3. Abadzi, H. (2018). *Teaching Reading in Early Grades: A Guide for Practitioners*. – World Bank.

Tavsiyalar. Tadqiqot natijalari va EGRA dasturi asosida o'tkazilgan tahlillardan kelib chiqib, quyidagi metodik va amaliy tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

1. **O'qituvchilar uchun maxsus diagnostik treninglar tashkil etish.** EGRA metodikasi o'qituvchilardan o'qish ko'nikmalarini tahlil qilish, o'quvchilarning individual rivojlanish darajasini aniqlash hamda muammoli o'quvchilar bilan samarali ishlash ko'nikmalarini talab etadi. Shu sababli, har bir boshlang'ich sinf o'qituvchisi uchun formatif baholash bo'yicha amaliy seminarlar o'tkazilishi lozim.

2. **Milliy o'qish baholash tizimiga EGRA elementlarini integratsiya qilish.** O'zbekiston Respublikasining Ta'limni rivojlantirish strategiyasi – 2030 maqsadlariga muvofiq, o'qish savodxonligini milliy darajada baholash tizimi yaratishda EGRAning fonematik anglash, o'qish tezligi va mazmunni tushunish kabi komponentlarini kiritish zarur. Bu yondashuv xalqaro taqqoslama ko'rsatkichlarga chiqish imkonini beradi.

3. **Raqamli baholash vositalarini joriy etish.** EGRAning elektron versiyasini (mobil yoki planshet orqali) sinovdan o'tkazish o'qituvchilar uchun baholash jarayonini yengillashtiradi, natijalarni avtomatik tahlil qilish va o'quvchi taraqqiyotini muntazam kuzatib borish imkonini beradi. Bu esa data-driven education (ma'lumotlarga asoslangan ta'lim boshqaruvi) tamoyilini ta'minlaydi.

4. **O'qish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun metodik qo'llanmalar yaratish.** Fonematik eshituv, so'z boyligi, matnni tushunish va tahlil qilishga qaratilgan mashq to'plamlari ishlab chiqilishi kerak. Ushbu materiallar EGRA komponentlariga mos bo'lishi, boshlang'ich sinf darsliklari bilan uyg'un holda qo'llanilishi zarur.

5. **O'qish savodxonligini rivojlantirishda ota-onalar ishtirokini kengaytirish.** EGRA natijalari shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning o'qishdagi muvaffaqiyati oilaviy o'qish muhiti bilan bevosita bog'liq. Shu sababli, ota-onalar uchun "uyda o'qish madaniyati" bo'yicha tavsiya risolalarini ishlab chiqish va amaliy treninglar o'tkazish maqsadga muvofiq.

6. **Xalqaro tajribalar bilan hamkorlikni kengaytirish.** Tajikiston, Qirg'iziston va Gana tajribalarida bo'lgani kabi, EGRA natijalari asosida ta'lim siyosatini shakllantirish, resurs taqsimoti va darslik sifatini baholash amaliyotlarini O'zbekistonda ham joriy etish lozim.

7. **Ilmiy-tadqiqotlar va monitoring tizimini yo'lga qo'yish.** EGRA asosida o'tkaziladigan tadqiqotlar muntazam ravishda takrorlanib, o'qish savodxonligi darajasidagi o'zgarishlar monitoring qilinishi kerak. Bu natijalar asosida ta'lim strategiyasini doimiy ravishda yangilab borish mumkin.

4. UNESCO. (2021). *Monitoring Literacy Skills in Early Grades*. – Paris: UNESCO Institute for Statistics.
5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. *Ta'limni rivojlantirish milliy strategiyasi – 2030*. – Toshkent, 2020.
6. USAID. (2019). *Improving Early Grade Reading Outcomes in Central Asia*. – Washington, DC.